

ความเป็นมนุษย์อันละเอียดอ่อน ที่สะท้อนในความ
อดทนอดกลั้นอย่างหาที่สุดไม่ได้ของคนธรรมดา
ไร้อำนาจ และสะท้อนในความพยายามที่จะมีชีวิตอยู่
รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจาก
สงคราม ภัยพิบัติ การกดขี่ การทรยศหักหลังและ
การโกหกหลอกลวงโดยผู้มีอำนาจ

สเวียตลานา อเล็กซีเยวิช และเรื่องเล่าจากโลกแห่งการสูญเสีย

วริตตา ศรีรัตน

ปฐมลิขิต: การก่อร่างสร้าง “อนุสรณ์สถานแห่งความระทมทุกข์
และความกล้าหาญ” ด้วยปลายปากกา

สเวียตลานา อเล็กซีเยวิช (Svetlana Alexievich) นักหนังสือพิมพ์ชาวเบลารุสเชื้อสายยูเครนวัย 67 ปี เป็นผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมประจำปีพ.ศ. 2558 ถ้อยแถลงอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการรางวัลโนเบลบ่งชี้ว่าสเวียตลานา อเล็กซีเยวิชสมควรได้รับรางวัลเนื่องจากเธอได้ผลิต “งานเขียนแห่งเสียงประสาน” บอกเล่าเรื่องราวหลากหลาย และงานเขียนที่เป็น “อนุสรณ์สถานแห่งความระทมทุกข์และความกล้าหาญแห่งยุคสมัยของเรา” (“for her polyphonic writings, a monument to suffering and courage in our time”)¹ ผลงานอันโดดเด่นของสเวียตลานา อเล็กซีเยวิช ได้แก่

1. *У войны не женское лицо* [อุ วอยนี เน เชนสเกเย ลิตโซ] หรือ “สงครามไซร์ไร่ใบหน้าแห่งสตรี”²

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2530 ชื่อฉบับแปลภาษาอังกฤษคือ *War's Unwomanly Face* (ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2531) เป็นเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิงในกองทัพโซเวียตสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้รอดชีวิตและต้องจัดการ

¹ “The Nobel Prize in Literature 2015 Press Release”. Nobelprize.org. 8 October 2015. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2015/press.html บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นผู้เขียนบทความ

² สำนักแปลเป็นผู้เขียนบทความนี้

ชีวิตและปรับตัวเข้ากับโลกหลังสงคราม สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชย้ำว่าหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องราวของผู้หญิงสามัญชนคนธรรมดาทั้งหลายผู้ผ่านทั้งสมรภูมิรบและสมรภูมิจิตใจ ผู้หญิงที่นอกจากจะมีชีวิตอยู่เพื่อตนเองและความสูญเสียในอดีตแล้วยังมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อครอบครัวที่ตนเองได้สร้างขึ้นหลังผ่านสงครามอันโหดร้ายอีกด้วย:

ส่วนข้อมูลเนื้อหาของหนังสือและหลักการที่เกี่ยวข้องนั้น ฉันสนใจเสียงทหารพลซุ่มยิงที่มีชื่อเสียงหรือนักบินหรือทหารในกองกำลังต่างๆ ที่เป็นที่รู้จัก เพราะมีเขียนเกี่ยวกับพวกเขาแล้วมากมาย “พวกเราเป็นผู้หญิงธรรมดาที่ทำงานในกองทัพ เหมือนหลายๆ คน” ฉันได้ยินประโยคนี้นามากกว่าหนึ่งครั้ง และฉันกำลังเสาะหาผู้คนธรรมดาแบบนี้เพราะความทรงจำของพวกเขาช่วยก่อร่างสร้างคลังแห่งสิ่งที่เราเรียกกันว่าความทรงจำของผู้คน “ถ้าคุณมองสงครามผ่านสายตาของเรา สายตาของผู้หญิง สงครามดูจะเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุดที่สามารถจินตนาการได้” สิบเอกหญิง อเล็กซานดรา อิโวลีฟอฟนา มิชุตินา สังกัดกรมแพทย์ทหาร นี่คือการพูดของผู้หญิงคนธรรมดาคนหนึ่งที่ต้องสู้ฟันฝ่าสมรภูมิสงครามมาตลอด หลังสงครามก็แต่งงาน มีลูกสามคน และตอนนี้กำลังช่วยเหลือยี่สิบหลาน คำพูดเหล่านี้สื่อแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังหนังสือเล่มนี้

[As to the material included in the book and the principle involved, I deliberately avoided famous snipers or renowned pilots or partisans, as quite a lot had already been written about them. “We were ordinary girls who served in the army, like many others,” I heard more than once. And I was looking for exactly such people, because their memories make up the treasure-house of what we call the people’s memory. “If you look at the war with our eyes, women’s eyes, it would seem the most dreadful thing

*imaginable,” said Sergeant Alexandra Iosifovna Mishutina, medical orderly. These words of an ordinary woman who fought all through the war, then married and had three children, and is now helping to bring up her grandchildren, convey the idea underlying the book.]*³

2. Цинковые мальчики [ซินโกเว มัลชีกี] หรือ “เด็กหนุ่มหุ้มสังกะสี”⁴

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2534 ชื่อฉบับแปลภาษาอังกฤษได้แก่ *Zinky Boys: Soviet Voices from the Afghanistan War* (ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2535) และ *Zinky Boys: Soviet Voices from a Forgotten War* (ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2535) เป็นเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของทหารและผู้ที่เคยอาศัยและทำงานที่อัฟกานิสถานช่วงสงครามโซเวียตในอัฟกานิสถาน ระหว่างปี พ.ศ. 2522-2532 ซึ่งมีผู้บาดเจ็บและล้มตายถึง 50,000 คน ระบอบโซเวียตได้สั่งการให้สื่อต่างๆ สร้างภาพสงครามว่าดำเนินการไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวอัฟกานิสถานโดยทหารนั้นไปช่วยก่อร่างสร้างรัฐสังคมนิยมอันเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งได้ล้างสมองและสั่งการให้ทหารและผู้เกี่ยวข้องในสงครามเก็บความลับเกี่ยวกับความเป็นจริงที่ไปประสบที่อัฟกานิสถาน สั่งห้ามเปิดเผยและเปิดโปงความไร้เหตุผลป่าเถื่อนของสงครามนี้ ที่น่าเศร้าที่สุดคือเมื่อเหล่าทหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นชายหนุ่มอายุราว 18-20 ปีนั้นเสียชีวิต ทหารจะนำร่างบรรจุไปในโลงสังกะสีและ “ปิดตาย” อันหมายความว่าครอบครัวของผู้เสียชีวิตไม่มีแม้แต่สิทธิที่จะขอเปิดโลงศพเพื่ออำลาบุคคลอันเป็นที่รัก นี่เองเป็นที่มาของชื่อหนังสือ

³ Alexievich, Svetlana. “Introduction (from War’s Unwomanly Face by Svetlana Alexievich)”. Trans. Keith Hammond and Lyudmilla Lezhneva. marxists.org. Transcribed and HTML Markup. Sally Ryan. <https://www.marxists.org/subject/women/subject/war/wuf00.htm> บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

⁴ สำนักแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

อันสื่อถึงความหกลกของโฆฆณาชนเชื้อที่มีส่วนรับผิดชอบการตายและความสูญเสียอันยิ่งใหญ่: “ไม่มีใครอธิบายสาเหตุและรายละเอียดการเสียชีวิต งานศพนั้นจัดตอนกลางคืนเพื่อลดจำนวนฝูงชน และศิลาหลุมฝังศพนั้นจารึกถ้อยคำดังนี้ “เสียชีวิตขณะปฏิบัติหน้าที่ด้านวิชาชีพ” ซึ่งกลายเป็นการเกือยคำของความหมายที่แท้จริง นั่นคือ เสียชีวิตระหว่างการรบ [No explanation for the deaths was given; the funerals were conducted at night to keep down the crowd; and the tombstones were inscribed with the words ‘Died fulfilling his international duty’, which became the euphemism for Killed-in-Action.]”⁵ ความไม่เป้นธรรมและการกดขี่ข่มเหงประชาชนได้เปลี่ยนชีวิตผู้คนธรรมดาอย่างแม่ของทหารนายหนึ่งโดยสิ้นเชิง ดังนี้:

ครูแรกที่ฉันรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นคือตอนที่ร้อยเอกคนหนึ่งจากศูนย์
บัญชาการเดินทางมาถึง

‘พยายามทำใจดีๆ ไว้ครับ คุณแม่...’ นั่นเป็นคำที่เขาใช้เรียกฉัน

‘ลูกชายของฉันอยู่ที่ไหน’

‘อยู่ที่นี้ ที่มินสค์ พวกเขา กำลังพา ลูกชายแม่มาตอนนี้’

ฉันทรุดลงไปกับพื้น ‘แสงสว่างน้อยๆ ของฉัน แสงสว่างน้อยๆ ของฉัน’ ฉันลุกยืนและกระโจนไปที่ร้อยเอกคนนั้น ‘ทำไมแกรดรอด แต่ลูกชายของฉันทาย แกตัวใหญ่แข็งแรง ลูกชายของฉันตัวเล็กนิดเดียว แกเป็นผู้ชายเต็มตัวแต่ลูกชายฉันเป็นแค่เด็กคนหนึ่ง ทำไมแกถึงรอดกลับมา’

มีคนนำหีบศพเข้ามา ฉันโถมตัวลงไปทีโลง ฉันอยากจะนำร่างลูกออกมาจัดนอนแผ่(ให้เห็นกับตา)แต่พวกเขาไม่ยอมให้เราเปิดโลงเพื่อที่จะมองหน้าลูก จับตัวลูก... พวกนั้นได้จัดหาเครื่องแบบที่ขนาดพอดีกับตัวลูกหรือเปล่า

⁵ Heinemann, Larry. “Introduction”. *Zinky Boys: Soviet Voices from the Afghanistan War*. Svetlana Alexievich, Trans. Julia and Robin Whitby. Intro. Larry Heinneman (New York: W.W. Norton & Company, 1992), p. x. บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป้นของผู้เขียนบทความ

[The first thing I knew about it was when a captain from headquarters arrived.

‘Try to be strong, mother...’ That’s what he called me.

‘Where is my son?’

‘Here in Minsk. They’re bringing him now.’

I fell to the floor. ‘My little sunshine. My little sunshine.’ I got up and threw myself at the captain. ‘Why are you alive and my son dead? You’re big and strong and he’s so small. You’re a man and he’s just a boy. Why are you alive?’

They brought in the coffin. I collapsed over it. I wanted to lay him out but they wouldn’t allow us to open the coffin to see him, touch him... Did they find a uniform to fit him?’⁶

3. *Чернобыльская молитва* [เชอร์โนบิลสกายา มาลิตวา] หรือ “บทภาวนาแห่งเชอร์โนบิล”⁷

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2540 ชื่อฉบับแปลภาษาอังกฤษคือ *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster* (ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2548) เป็นเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของผู้ที่ประสบความสูญเสียในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพ บุคคลอันเป็นที่รัก ที่อยู่อาศัยและแม้กระทั่งความทรงจำ อันเป็นผลจากภัยพิบัติเชอร์โนบิลซึ่งเกิดเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2529 เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ เช่นเดียวกับเรื่อง *เด็กหนุ่มหุ้มหุ้มสังกะสี* บ่งชี้ว่าเหตุการณ์นั้นได้บิดเบือนความจริงในวิถีอันป่าเถื่อนและเลวร้าย เหตุของการทรยศหักหลังคือผู้คนธรรมดาไร้อำนาจที่ต้องสูญเสียแทบจะทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต: “ในช่วงเวลา

⁶ Alexievich, Svetlana. *Zinky Boys: Soviet Voices from the Afghanistan War*. Trans. Julia and Robin Whitby. Intro. Larry Heineman (New York: W.W. Norton & Company, 1992), p. 52. บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

⁷ สำนักแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

สิบวันแรกที่สำคัญยิ่ง เมื่อแกนเครื่องปฏิกรณ์นั้นกำลังลุกไหม้และส่งสารกัมมันตภาพรังสีร้ายแรงมายังบริเวณใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง ทางกรัได้อ้างซ้ำๆ ว่าเข้าควบคุมสถานการณ์ได้เรียบร้อยแล้ว [In the crucial first ten days, when the reactor core was burning and releasing a steady stream of highly radioactive material into the surrounding area, the authorities repeatedly claimed that the situation was under control.]”⁸ นี่เป็นการโกหกหลอกลวงประชาชนโดยระบอบเบ็ดเสร็จนิยมที่มีเพียงเข้าขั้นก่ออาชญากรรม แต่สะท้อนให้เห็นถึงความไร้มนุษยธรรมและไม่ใส่ใจประชาชนของตน สเวียตลানা อเล็กซีเยวิชใช้เวลากว่าสามปีในการสัมภาษณ์รวบรวมเรื่องราวชีวิตของผู้ที่เป็น “คนธรรมดาสามัญผู้ตอบคำถามที่สำคัญที่สุด [ordinary people answering the most important questions]”⁹ คำถามเกี่ยวกับความสูญเสีย ความรัก ความตาย ความสุข ความทุกข์ทั้งหมดนี้เป็นแก่นและหัวใจแห่งมนุษยชาติ เช่นเดียวกับที่เซอร์โนบิลกลายเป็นแก่นแกนหลักแห่งชีวิตของพวกเขาแม้ทางการจะบังคับให้พวกเขาลืมทุกสิ่งทุกอย่างก็ตาม สเวียตลانا อเล็กซีเยวิชเองนั้นก็ประสบกับความสูญเสียและโศกนาฏกรรมอันเป็นผลจากอุบัติเหตุเซอร์โนบิลเช่นกัน มารดาของเธอตาบอดและน้องสาวเสียชีวิตเพราะเหตุการณ์ดังกล่าว¹⁰

⁸ Gessen, Keith. “Translator’s Preface”. *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Svetlana Alexievich. Trans. and Preface. Keith Gessen (New York: Picador, 2006), p. xi. บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

⁹ Alexievich, Svetlana. *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Trans. and Preface. Keith Gessen (New York: Picador, 2006), p. 236. บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

¹⁰ von Nahmen, Alexandra. “Writing for Peace: How Mighty is the Pen?”. In the Interview: The Award-Winning Writer Svetlana Alexievich. Deutsche Welle. 12 October 2013. <http://www.dw.com/en/writing-for-peace-how-mighty-is-the-pen/a-17154291>

ในเรื่องเล่าที่ชื่อว่า “บทพูดเดี่ยวเกี่ยวกับชีวิตทั้งชีวิตที่ลิขิตบนบานประตู” [Monologue about a Whole Life Written Down on Doors]¹¹ อันเป็นเรื่องราวของพ่อคนหนึ่งที่มีเพียงต้องสูญเสียบ้าน ต้องสูญเสียลูกสาวเพราะพิษแก๊สมันตรังสี แต่ยังต้องสูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นคนโดยหลังจากที่ถูกสั่งให้อพยพแล้ว ผู้คนในเมืองใหม่ที่ตนอาศัยอยู่นั้นมองคนที่มาจากระเบียงอย่างตนและครอบครัวอย่างเคลือบแคลงสงสัย นอกจากนี้ เมื่ออพยพออกจากบ้านโดยไม่ได้นำทรัพย์สินอะไรติดตัวไปเลย เขาตั้งใจกลับไป “ขโมย” ทรัพย์สินที่มีค่าที่สุดจากบ้านของตนเอง นั่นคือ บานประตูอันเป็นมรดกตกทอดในครอบครัว:

ประตูของเรา—มันเป็นเครื่องรางของพวกเรา เป็นสมบัติตกทอดของครอบครัว ร่างพ่อของฉันทนอนแผ่บนประตู ฉันทไม่รู้ว่ธรรมเนียมนี้เป็นของใคร มันไม่เป็นอย่างนี้ไปหมดทุกที่ แต่แม่ของฉันทบอกว่าจะต้องวางร่างคนตายไปบนประตูบ้านตัวเอง

*[Our door—it's our talisman, it's a family relic. My father lay on this door. I don't know whose tradition this is. It's not like that everywhere. But my mother told me that the deceased must be placed on the door of his home.]*¹²

ความย้อนแย้งของสถานการณ์สะท้อนในตอนที่เขาถูกตำรวจไล่ล่าราวเป็นหัวขโมยคนหนึ่ง ราวกับว่าบ้านที่เขาไปเยือนนั้นไม่ใช่บ้านของเขาจริงๆ เมื่อได้ประตูบานนั้นมา เขาก็ต้องนำมาใช้ลูกสาวของตัวเองตามขนบของครอบครัว การเล่าเรื่องราวนี้นี้แม้จะเจ็บปวด แม้จะไม่อาจทำให้ลูกสาวฟื้นคืนชีพ แม้จะไม่อาจกู้ชีวิตที่สูญหายไปกับเมืองที่ปิดตาย แม้จะไม่อาจได้ตอบความโกลกหลอกลวงของทางการ แต่เขาก็ตั้งใจว่าจะขอเป็นส่วนร่วมในการบันทึกเรื่องราวแห่งการสูญเสียเพื่อเป็นสักขีพยานแห่งความรักที่มีต่อลูกสาว อีกทั้งต่อชีวิตที่หายไปและความตายที่เฝ้าหายไปไหน คอยติดตามเขาและครอบครัวเป็นเงาตามตัว:

¹¹ Alexievich, Svetlana. *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Trans. and Preface. Keith Gessen (New York: Picador, 2006), p. 31.

¹² Ibid., p. 32.

ลูกสาวของฉันอายุหกขวบ ฉันกำลังเตรียมให้เธอเข้านอนบนเตียง และเธอก็กระซิบในหูฉันว่า “พ่อจ๋า หนูอยากมีชีวิตอยู่ หนูยังเล็กนัก” และฉันก็หลงคิดมาตลอดว่าลูกไม่เข้าใจอะไร

...

เราวางร่างลูกไว้บนบานประตู... ประตูที่พ่อของฉันเคยนอน จนพวกเขาเอาโลงศพเล็กๆ ออกมา โลงศพนั้นเล็กเหมือนกล่องที่ไว้ใส่ตุ๊กตายักษ์

ฉันอยากจะทำให้เรื่องนี้เป็นลึกลับขี้นาน ลูกสาวของฉันตายเพราะเซอร์โนบิล และพวกนั้นอยากให้เราลืมทุกสิ่ง

[My daughter was six years old. I'm putting her to bed, and she whispers in my ear: "Daddy, I want to live, I'm still little." And I had thought she didn't understand anything.

...

We put her on the door... on the door that my father lay on. Until they brought a little coffin. It was small, like the box for a large doll.

I want to bear witness: my daughter died from Chernobyl. And they want us to forget about it.]¹³

เรื่องราวที่ฟังดูเหนือจริงแต่แท้จริงนั้นเป็นความจริงอันเจ็บปวดได้รับดัดแปลงเป็นภาพยนตร์สั้น (short film) กำกับโดยฮวนิตา วิลสัน (Juanita Wilson) ผู้กำกับชาวไอร์แลนด์ ซึ่งได้รับเสนอชื่อเข้ารับรางวัลออสการ์ (Academy Award) ประจำปีพ.ศ. 2553

4. *Время секунд хэнд* [วรีมยา เซกอนด์ เคนด์] หรือ “เวลามือสอง”¹⁴

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2556 ชื่อฉบับแปลภาษาอังกฤษคือ *Time Second Hand* คาดว่าจะแล้วเสร็จและตีพิมพ์ พ.ศ. 2559 หนังสือเล่มนี้บันทึก

¹³ Ibid., p. 33.

¹⁴ สำนวนแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

เรื่องเล่าของผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ระบอบโซเวียต อีกทั้งนำเสนอทวิเคราะห์ชีวิตและห้วงคำนึงของผู้คนภายหลังระบอบโซเวียตล่มสลาย

ฉันสำรวจระบอบสังคมนิยมใน “บ้าน” เพราะแม้ระบอบสังคมนิยมแบบทางการนั้นได้หายไปพร้อมกับพิธีต่างๆ และเสื้อผ้า แต่มันยังอยู่ในเบื้องลึกของมนุษย์ เมื่อยี่สิบถึงยี่สิบห้าปีที่แล้วเราคิดอย่างอาจหาญและไร้เดียงสาเสียเหลือเกินว่าเราจะอำลาประสบการณ์อันเลวร้ายและแทบจะไร้มนุษยธรรมอย่างง่ายดาย

การฉกกลับเป็นว่า มันไม่ง่ายเลย “มนุษย์สีแดง” ยังมีชีวิตอยู่ในตัวของเรา

[I explore “home” socialism because all official socialism disappeared along with its rituals and dress. But it remains in the depths of human beings. We boldly and naively thought 20 to 25 years ago that it would be easy to part with that terrible, almost inhuman experience.

But as it turns out, it’s not. The “red man” is still alive in us.]¹⁵

ในประเทศที่ยังหนีไม่พ้นเงาเผด็จการและเบ็ดเสร็จนิยมแห่งอดีตอย่างเบลารุส ความเป็น “มนุษย์สีแดง” ผู้จำทนและจำนนต่อความไม่เป็นธรรมและอำนาจกดขี่ยังคงตามหลอกหลอนมิเพียงในรูปแบบระบอบการปกครองของผู้เผด็จการในปัจจุบัน แต่ในรูปแบบของความคิดและอารมณ์แห่งห้วงคำนึงเบื้องลึกอีกด้วย สเวียตลานา อเล็กซิเยวิช บันทึกเรื่องราวและวิเคราะห์สภาวะแห่งการเป็น “มนุษย์สีแดง” หรือเรียกอีกนามหนึ่งว่า советский человек “โซเวียตสกี เชโลเว็ก” (Sovietskiy chelovek)¹⁶ ซึ่งแปลตรงตัวว่า “มนุษย์

¹⁵ Yákovleva, Elena. “Saying a long farewell to the inner Red Man”. Russia beyond the Headlines. 14 October 2013. http://rbth.com/literature/2013/10/14/saying_a_long_farewell_to_the_inner_red_man_30791.html

¹⁶ Titarenko, Larissa. “Post-Soviet National Identity: Belarusian Approach-

โซเวียต” อันได้คนที่นิยามอัตลักษณ์ของตนหรือของกลุ่มโดยอิงกับคุณค่า ลักษณะ มุมมอง วาทกรรมและโฆษณาชวนเชื่อแห่งระบอบคอมมิวนิสต์ อิงแนวโน้ม การคิดเชิงวัตถุนิยม (materialism) และลัทธิส่วนรวมนิยมที่เน้นการถือครอง กรรมสิทธิ์ร่วมกัน (collectivism) นอกจากนี้ สำหรับประเทศที่เคยเป็นรัฐบริวาร ของโซเวียตอย่างเป็นทางการ อัตลักษณ์แห่งมนุษย์โซเวียตยังสะท้อนในความ รู้สึกโหยหาอดีต (nostalgia) สะท้อนในทัศนคติที่หันเหไปด้วยบรรยากาศช่วง เวลาที่กำแพงเบอร์ลินจะล่มสลายหรือก่อนที่จะระบอบโซเวียตจะล่มสลายอย่าง เป็นทางการ บรรดาคนโซเวียตนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเห็นด้วยหรือสนับสนุน ระบอบคอมมิวนิสต์ที่ล่มสลายไปเหมือนกันทุกคน แต่เนื่องจากเวลาในห้วงคำนึง ซึ่งยึดโยงกับระบอบในอดีตนั้นไม่ตรงกับเวลาในโลกความเป็นจริงแห่งการเปิด ประเทศ เปิดพรมแดนเพื่อการค้าเสรี มนุษย์โซเวียตนั้นจะต้องรับมือกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปและต้องพยายามกำหนดนิยามคำต่างๆ เช่น เสรีภาพ ปัจเจกชน ซึ่งล้วนเป็นคำที่ใช้เคยใช้เป็นส่วนหนึ่งของโฆษณาชวนเชื่อทาง การเมือง เป็นคำที่ตนไม่เคยมีสิทธิและอำนาจ (agency) ที่จะกำหนดนิยาม โดยอิสระเสรีมาก่อนในอดีต

5. *Зачарованные смертью* [ซาชาโรวานนเย สเมอร์ชยู] หรือ “มนตราแห่งมรณา”¹⁷

ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2536 (ยังไม่มีฉบับแปลภาษาอังกฤษที่สมบูรณ์) เป็นเรื่องราวของกลุ่มคนที่รู้จักและเกี่ยวพันกับผู้ที่ตัดสินใจฆ่าตัวตาย สเวียตลานา อเล็กซิเยวิชไม่ได้มุ่งสนใจเหตุการณ์การฆ่าตัวตายหรือเน้นสาเหตุและรายละเอียด การตายมากเท่าที่สนใจสำรวจเรื่องราวที่อยู่เบื้องหลังปัจเจกชนผู้เลือกทาง แห่งความตาย ทางแห่งการลาและลืมโลกที่ตนเกิดมา อีกทั้งปัจเจกชนที่ต้อง รับมือกับความสูญเสีย ดังสะท้อนใน “เรื่องราวของผู้ชายที่บินได้เหมือนนก:

es and Paradoxes”. *Filosofija. Sociologija*. 2007. T. 18. Nr. 4 (Vilnius: Lithuanian Academy of Sciences Publishers, 2007), p. 85.

¹⁷ สำนวนแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

อิวาน มาโชเวตซ์—นักศึกษาปริญญาบัณฑิตจากภาควิชาปรัชญา [“The Story of the Man Who Flew Like a Bird: Ivan Mashovets—Graduate Student of the Philosophy Department”]¹⁸ หนังสือเล่มนี้มีเพียงรวบรวมคำบอกเล่าจากพยานและเพื่อนของผู้ที่ฆ่าตัวตาย แต่ยังชี้ให้เห็นว่าในกลวิธีการเล่าเรื่องนั้น ผู้ที่มีชีวิตอยู่จะต้องรับมือกับประสบการณ์ที่มีร่วมกับผู้ตายและสายสัมพันธ์ยากกับผู้ที่ตามหลอกหลอนอย่างไร มีทัศนคติเกี่ยวกับความเป็นความตาย สังคม และค่านิยมในโลกปัจจุบันอย่างไร:

จากคำบอกเล่าของเพื่อนคนหนึ่งชื่อวลาดีมีร์ สตานียูเควิช นักศึกษาปริญญาบัณฑิตจากภาควิชาปรัชญา:

... เขาอยากจะทำจากไปโดยที่ไม่มีใครทันสังเกตเห็นอยู่แล้ว ตอนนั้นเป็นช่วงหัวค่ำ ช่วงสนธยา แต่นักเรียนหลายๆ คนในหอพักที่อยู่ใกล้เคียงเห็นตอนที่เขากระโดด เขาเปิดหน้าต่างไว้กว้าง ยืนบนขอบหน้าต่างและมองลงมาข้างล่างอย่างนานสองนาน และแล้วก็หันหลังกลับและถีบตัวลงไปอย่างแรง และเขาก็เริ่มบิน... เขาบินลึกลงมาจากชั้นสิบสอง...

ผู้หญิงคนหนึ่งกำลังเดินผ่านพร้อมกับลูกชายตัวน้อย เด็กคนนั้นมองขึ้นมา:

“แม่ ดูลิ ผู้ชายคนนั้นกำลังบินเหมือนนก...”

เขาบินอยู่ประมาณห้าวินาที

From the account of his friend, Vladimir Staniukevich, graduate student in the Philosophy Department:

...He wanted to leave unnoticed, of course. It was evening. Twilight. But several students in the nearby dormitory saw him

¹⁸ ผู้อ่านที่สนใจสามารถอ่านบทแปลภาษาอังกฤษของ “เรื่องราวของผู้ชายที่บินได้เหมือนนก: อิวาน มาโชเวตซ์—นักศึกษาปริญญาบัณฑิตจากภาควิชาปรัชญา” “The Story of the Man Who Flew Like a Bird: Ivan Mashovets—Graduate Student of the Philosophy Department” ที่คัดตอนจากหนังสือเล่มนี้ได้ที่

<http://www.nybooks.com/articles/archives/2015/nov/19/man-who-flew/>

jump. He opened his window wide, stood up on the sill, and looked down for a long time. Then he turned around, pushed hard, and flew... he flew from the twelfth floor...

A woman was passing by with a little boy. The youngster looked up:

“Mama, look, that man is flying like a bird...”

He flew for five seconds...¹⁹

เสียงของเพื่อนผู้ตายนั่นผสมผสานกับเสียงของผู้ตายราวกับว่าผู้ตายกำลังพูดผ่านกระบอกเสียงของผู้ที่มีชีวิตอยู่ ผู้ตายนั่นกลับฟื้นคืนชีพผ่านการเล่าเรื่องและการถ่ายทอดความทรงจำ ในตัวบทที่คัดตอนมาเบื้องล่าง เราจะได้ยินเสียงและเงาตัวตนของอิวาน มาโชเว็ตซ์ แผ่ไปในน้ำเสียงของเพื่อน เงาแห่งอดีตนั้นทาบหาประสานเป็นเนื้อเดียวกับเลือดเนื้อแห่งปัจจุบัน:

“ฉันเสนอหัวข้อสารนิพนธ์ใหม่กับอาจารย์ของเรา นั่นคือหัวข้อ ‘สังคมนิยมในฐานะความผิดพลาดทางภูมิปัญญา’ อาจารย์ตอบว่า ‘ไร้สาระ’ ประหนึ่งว่าฉันประสบความสำเร็จในการถอดรหัสพระคัมภีร์หรือปริศนาโลกแตก แต่นะ ไร้สาระทั้งในแง่รูปแบบและความคิดสร้างสรรค์โดยเท่าเทียมกัน... ตาอาจารย์ลุ่มแก่พิศวงงงววย นายรู้จักอาจารย์เขาดีนี่—อาจารย์ไม่เหมือนพวกคนหัวโบราณคร่ำครึ แต่สำหรับเขาแล้วทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นเป็นโคกนาฏกรรมส่วนตัว ฉันจะต้องแก้สารนิพนธ์ แต่เขาจะแก้ชีวิตเขาได้อย่างไร”

“I proposed a new dissertation topic to our professor: ‘Socialism as an Intellectual Mistake.’ His response was: ‘Nonsense’. As if I could decipher the Bible or the Apocalypse with equal success. Well, nonsense is a form of creativity, too...

¹⁹ Alexievich, Svetlana. “The Man Who Flew”. Trans. Jamey Gambrell. The New York Review of Books. 19 November 2015. <http://www.nybooks.com/articles/archives/2015/nov/19/man-who-flew/>

The old man was bewildered. You know him yourself—he’s not one of those old farts, but everything that happened was a personal tragedy for him. I have to rewrite my dissertation, but how can he rewrite his life?...”

คำบอกเล่านี้ไม่ใช่บทอธิบาย คำให้การ หรือข้อพิสูจน์ถึงแรงจูงใจในการฆ่าตัวตายเสมอไป (การที่อิวานตั้งคำถามระบอบอันนำไปสู่ความพยายามเปลี่ยนหัวข้อสารนิพนธ์ที่ไม่เป็นผล) หากเป็นห้วงแห่งมนตร์สะกด หรือการเพ่งสมาธิไปที่ความทรงจำเกี่ยวกับผู้ตาย อันเป็นห้วงที่ความจริงในใจของผู้เล่าและค่านิยมกระแสหลักของสังคมเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงออกมา (ผู้ตายอาจไม่มองว่าตนเป็นเหยื่อ แต่กลับมองว่าอาจารย์ซึ่งถูกระบอบล้างสมองนั้นเป็นเหยื่อที่แท้จริง) เมื่อมนุษย์เกี่ยวพันและโยงกันอย่างแทบจะแยกออกจากกันไม่ได้ นี่คือหนทางที่เราจะสามารถฟังเสียงและเข้าใจเศษเสี้ยวส่วนหนึ่งของชีวิตผู้ตาย

นักเขียน “ม้ามืด” ในยุโรปตะวันตก vs กระบอกเสียงแห่งยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกสมัยใหม่

การประกาศผลรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมประจำปี พ.ศ. 2558 นี้ อาจพลิกความคาดหมายของผู้อ่านในบรรณพิภพงานเขียนภาษาอังกฤษหรืองานเขียนที่แปลเป็นภาษาอังกฤษแห่งศตวรรษที่ 21 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อ่านชาวไทยด้วยเหตุผลหลักสองประการ

ประการแรก เมื่อเทียบกับนักเขียน “ตัวเต็ง” คนอื่นๆ ซึ่งผู้อ่านงานวรรณกรรมโลกคุ้นเคยและคอยลุ้นให้ได้รับรางวัล เช่น ฮะรุกิ มุระกะมิ (Haruki Murakami) นักเขียนชาวญี่ปุ่นเจ้าของผลงานชื่อดัง เช่น เรื่อง *Kafka on the Shore* (ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2545) หรือชื่อฉบับแปลภาษาไทยของสำนักพิมพ์ก้ามหอยคือ *คาฟกา วิหาร์ นาคาตะ* และเรื่อง *1Q84* (ตีพิมพ์ระหว่างพ.ศ. 2552-2553) หรือชื่อฉบับแปลภาษาไทยของสำนักพิมพ์ก้ามหอยคือ *หนึ่งคิวแปดสี่* หรือ กูกิ วาธือองโก (Ngũgĩ wa Thiong’o) นักเขียนชาวเคนยาที่ผู้ศึกษาแนวคิด

โพสโคโลเนียล (Postcolonialism) ค่อนข้างด้วยเป็นตัวอย่างของนักเขียนที่ตัดสินใจเลือกเขียนภาษาท้องถิ่นแทนภาษาอังกฤษเพื่อแสดงจุดยืนทางความคิดด้านลัทธิอาณานิคม กูกี วาธิองโกเป็นเจ้าของผลงานนวนิยายหลายเล่ม เช่น *A Grain of Wheat* หรือ *เมล็ดพันธุ์แห่งข้าวสาลี*²⁰ (ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2510) และงานเขียนเชิงวิพากษ์ เช่น *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature* หรือ *การปลดแอกอาณานิคมแห่งปัญญา: หลักการแห่งการใช้ภาษาในวรรณคดีแอฟริกัน*²¹ (ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 1986) แล้วกล่าวได้ว่าสเวียตลานา อเล็กซีเยวิช และผลงานของนักเขียนผู้นี้ไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งหมดนี้เป็นภาพสะท้อนช่องโหว่ในการเรียนการสอนและการสร้างองค์ความรู้ประวัติศาสตร์โลก ประวัติศาสตร์สงคราม อีกทั้งประวัติศาสตร์แห่งภูมิภาคยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์เบลารุสและยูเครน

ประการที่สอง สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชนับเป็นนักเขียนงานสารคดีอิงเรื่องจริง (non-fiction) ในรอบกว่าครึ่งศตวรรษที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรตินี้ นักเขียนส่วนมากที่ได้รับรางวัลอันมีชื่อเสียงระดับโลก เช่น รัตยาร์ด คิปลิง (Rudyard Kipling) กวีชาวอังกฤษเกิดที่อินเดีย วิลเลียม บัตเลอร์ เยตส์ (William Butler Yeats) กวีชาวไอร์แลนด์ และ ที.เอส. เอเลียต (T.S. Eliot) กวีชาวอังกฤษเกิดที่สหรัฐอเมริกา ล้วนเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงด้านบทกวีหรือบันเทิงคดี (fiction) ทั้งสิ้น ส่วนนักเขียนสารคดีผู้มีชื่อเสียงที่ได้รับรางวัลโนเบลก่อนหน้านี้ สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชนั้นได้แก่ เบร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) และ วินสตัน เชอร์ชิล (Winston Churchill)²² สเวียตลานา อเล็กซีเยวิช นอกจาก

²⁰ จำนวนแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

²¹ Ibid.

²² Alter, Alexandra. “Svetlana Alexievich, Belarussian Voice of Survivors, Wins Nobel Prize in Literature”. The New York Times. 8 October 2015. http://www.nytimes.com/2015/10/09/books/svetlana-alexievich-nobel-prize-literature.html?_r=0

จะเป็นชาวเบลารุสคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลแล้ว ยังนับเป็นนักหนังสือพิมพ์คนแรกและสตรีลำดับที่ 14 ที่ได้รับรางวัลนี้อีกด้วย²³ ศาสตราจารย์ซารา ดานิอุส (Sara Danus) เลขาธิการแห่งสถาบันวิชาการสวีเดน (The Swedish Academy) กล่าวว่าสวีตลานา อเล็กซีเยวิชได้ “คิดค้นรูปแบบวรรณกรรมประเภทใหม่” (“she’s actually devised a new kind of literary genre”)²⁴ อันทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่า “ความสำเร็จทางวรรณกรรมของเธอนั้นสะท้อนทั้งในระดับของเนื้อหาและรูปแบบ” (“Her literary achievement is material and also form”)²⁵ งานเขียนของสวีตลานา อเล็กซีเยวิชเป็นงานเขียนเชิงสารคดีที่เป็นผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นับครั้งไม่ถ้วน เป็นผลของการบรรจงเรียงร้อยเรื่องเล่าจากผู้อื่นที่เผชิญกับสงครามและสถานการณ์ภัยพิบัติที่พลิกผันชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้เธอเป็นนักเขียนที่มีสถานะเป็นผู้บันทึกประวัติศาสตร์และเรื่องราวจากโลกแห่งการสูญเสีย แต่ทั้งนี้ การเขียนประเภทดังกล่าวเป็นส่วนผสมของการเปิดเผยข้อเท็จจริงและการเลือกเฟ้น เรียงลำดับและเรียบเรียงทางวรรณศิลป์อย่างเลี่ยงไม่ได้ จากบทสัมภาษณ์หนึ่ง ผู้อ่านได้ทราบว่ามีรูปแบบวิธีการเขียน “งานวรรณกรรมเชิงสารคดี” ซึ่งเป็นการเขียน “งานเขียนสารคดีเชิงวรรณกรรม/วรรณศิลป์” ในเวลาเดียวกันนั้น สวีตลานา อเล็กซีเยวิชได้รับแรงบันดาลใจจากวรรณคดีภาษารัสเซียซึ่งมีรากยึดโยงเหนียวแน่นในขนบวรรณคดีมุขปาฐะ: “ขนบการเล่าแบบนี้ กล่าวคือบันทึกเรื่องราวมุขปาฐะ และบันทึกน้ำเสียง/สุรเสียงอันมีชีวิตนั้น ได้ถูกวางรากฐานในวรรณคดีรัสเซียที่เขียน

²³ Segal, Corinne. “Svetlana Alexievich, investigative journalist from Belarus, wins Nobel Prize in Literature”. PBS.org. 8 October 2015. <http://www.pbs.org/newshour/rundown/svetlana-alexievich-investigative-journalist-belarus-wins-nobel-prize-literature/>

²⁴ Kellogg, Carolyn. “Svetlana Alexievich wins Nobel Prize in Literature”. Los Angeles Times. 8 October 2015. <http://www.latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-nobel-prize-in-literature-svetlana-alexievich-20151007-story.html> บทแปลภาษาไทยจากตัวหนังสือทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

²⁵ Ibid.

ขึ้นก่อนฉัน” (“The tradition of telling a story in this way, recording oral stories, living voices, has been laid down in Russian literature before me.”)²⁶ นอกจากนี้ นั้น สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชยังกล่าวเสริมว่า

ฉันตระหนักว่าชีวิตได้มอบแบบฉบับเรื่องราวและการตีความมากมายหลายแบบเมื่อพินิจเหตุการณ์เดียวกันจนบังเอิญคิดหรือสารคดีเพียงมิติรูปแบบเดียวนั้นมิอาจรองรับความหลากหลายนั้นๆ ได้ ฉันรู้สึกว่าคุณจำเป็นต้องหากวิธีเล่าเรื่องในรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม ฉันตัดสินใจรวบรวมเสียงต่างๆ จากท้องถนน เนื้อหาที่เรียงรายรอบตัวฉัน ผู้คนแต่ละคนนั้นมอบตัวบทในแบบฉบับของตน ฉันตระหนักว่าคุณสามารถผลิตหนังสือจากตัวบทต่างๆ เหล่านี้

*(It occurred to me that life offers so many versions and interpretations of the same events that neither fiction nor document alone can keep up with its variety; I felt compelled to find a different narrative strategy. I decided to collect the voices from the street, the material lying about around me. Each person offers a text of his or her own. And realized I could make a book out of them.)*²⁷

ผู้อ่านอาจเข้าใจได้ว่า สเวียตลานา อเล็กซีเยวิช เป็นเพียง “เครื่องบันทึกเทป” ที่มีหน้าที่เก็บและรวบรวมเรื่องเล่าต่างๆ เท่านั้น ซึ่งไม่น่าจะเป็นคุณสมบัติของผู้ที่คู่ควรกับรางวัลโนเบล อันเป็นรางวัลที่พิจารณาจากผลงานทั้งหมดที่ผลิตมาทั้งชีวิต กรอบวิธีวิเคราะห์เรื่องเล่า (narrative) แนวโพสต์โมเดิร์นนิสม์ (postmodernism) กลับเผยให้เห็นเบื้องหลังแห่งคัดสรรเรื่องราวและจัดเรียงองค์ประกอบต่างๆ ที่รวมกันกลายเป็นเรื่องราวดูจะเป็นเรื่องราวแบบฉบับ

²⁶ Lucic, Ana. “A Conversation with Svetlana Alexievich”. *Dalkey Archive Press*. <http://www.dalkeyarchive.com/a-conversation-with-svetlana-alexievich-by-ana-lucic/> บทแปลภาษาไทยจากตัวบททั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

²⁷ Ibid.

สัมบูรณ์หนึ่งเดียว ที่เรียกว่า “อภิมหาพรรณนา” (metanarrative/grand narrative) ประเด็นนี้ ฌ็อง-ฟร็องซัว เลียตตาร์ (Jean Francoise Lyotard) กล่าวสรุปว่า “นี้อาจเป็นการย่นย่อให้ง่ายจนสุดโต่ง แต่ข้าพเจ้านิยามโพสต์โมเดิร์นว่า ความกังขาในอภิมหาพรรณนาต่างๆ” [“Simplifying to the extreme, I define postmodern as incredulity toward metanarratives.”]²⁸ เรื่องเล่าต่างๆ นั้นแม้จะอิงข้อเท็จจริงเพียงใด แต่ในขั้นตอนการถ่ายทอดให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านนั้น วรรณศิลป์หรือศิลปะแห่งการบรรยายและพรรณนาให้เห็นภาพนั้นแทบจะแยกออกมาจากเนื้อหาได้ จึงไม่น่าประหลาดใจที่สเวียตลানা อเล็กซิเยวิชแสดงความตระหนักรู้ถึงการไม่มีอยู่จริงของเรื่องราวอิงข้อเท็จจริงอันบริสุทธิ์สัมบูรณ์ในงานเขียน นี่เองเป็นปัจจัยที่ทำให้งานเขียนของเขามีเอกลักษณ์และสะท้อนศาสตร์และศิลป์แห่งการคิดค้นรูปแบบวรรณกรรมใหม่ที่ผสมผสานสารคดีและบันเทิงคดีอย่างลงตัว:

บทบาทหน้าที่ของฉันไม่ใช่เป็นแค่หูที่คอยแอบฟังผู้คนพูดคุยกันตามท้องถนน แต่เป็นผู้สังเกตการณ์และนักคิด เมื่อมองจากภายนอกกรรมวิธีดังกล่าวอาจดูจะทำให้ได้ง่ายดาย กล่าวคือผู้คนเล่าเรื่องราวของพวกเขาให้ฉันฟังเฉยๆ เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงมันไม่ได้ง่ายเช่นนั้น คำถาม วิธีการถามของผู้ถาม สิ่งที่ถูกถามได้ยินและองค์ประกอบที่ฉันคัดเลือกจากบทสัมภาษณ์ล้วนสำคัญ ฉันคิดว่าคุณคงไม่สามารถลือสะทอนขอบเขตอันกว้างเหนือกำหนดแห่งชีวิตได้หากปราศจากข้อเท็จจริง หากปราศจากหลักฐานแห่งมนุษย์รองรับ ภาพนั้นคงจะไม่สมบูรณ์

(My role is not just that of an ear eavesdropping in the street, but also that of an observer and thinker. To an outsider it may seem a simple process: people just told me their

²⁸ Lyotard, Jean-François. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge. Trans. Geoff Bennington and Brian Massumi. Foreward. Fredric Jameson. Theory and History of Literature. Vol. 10 (Manchester: Manchester University Press, 1985), p. xxiv.

*stories. But it's not really so simple. It's important what you ask and how you ask it and what you hear and what you select from the interview. I think you can't really reflect life's broad scope without the documentation, without the human evidence. The picture will not be complete.*²⁹

หากจะเข้าใจความหมายอันยิ่งใหญ่เป็นประวัติการณ์แห่งการตัดสินใจมอบรางวัลโนเบลให้กับนักเขียนจากประเทศเล็กๆ ไร้อำนาจ ผู้ไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในประเทศไทยและในบรรณพิภพวรรณกรรมภาษาอังกฤษอย่างสเวียตลานา อเล็กซิเยวิชนี้ เราคงจะต้องทำความเข้าใจข้อที่ว่าแม้กระทั่งในบรรณพิภพแห่งภูมิภาคทางกายภาพและจินตภาพอย่างยุโรปกลางเอง ประวัติศาสตร์และวรรณคดีเบลารุสนั้นมักถูกลืมหรือถูกมองข้าม ควรค่าแก่การนำมาศึกษาเพื่อย้ำเตือนถึงประวัติศาสตร์แห่งระบอบเบ็ดเสร็จนิยมที่กำลังดำเนินต่อไปในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนบทความขอเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเบลารุสอันสะท้อนในงานวรรณกรรมจากสาธารณรัฐเช็กร่วมสมัย ดังนี้

ยุโรปตะวันออกในงานวรรณกรรมยุโรปกลาง: เบลารุสในงานเขียนของยาคิม โทปอล (Jáchym Topol)

ในนวนิยายดิสโทเปีย (dystopia) เรื่อง *Chladnou zemi* ["คลาดโนว์เซมึ"] ซึ่งแปลตรงตัวว่า "ผานดินแดนเย็นเยือก"³⁰ ของยาคิม โทปอล นักเขียนชาวเช็กร่วมสมัย (พ.ศ. 2505-) ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาเช็กเมื่อพ.ศ. 2552 หรือชื่อฉบับแปลภาษาอังกฤษคือ *The Devil's Workshop* ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2556 ซึ่งหากอ่านดูเผินๆ นั้นดูจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวละครไร้นามที่เกิดที่เมืองเตรเชิน

²⁹ Lucic, Ana. "A Conversation with Svetlana Alexievich". *Dalkey Archive Press*. <http://www.dalkeyarchive.com/a-conversation-with-svetlana-alexievich-by-ana-lucic/>

³⁰ สำนวนแปลเป็นของผู้เขียนบทความนี้

(Terezín) ซึ่งเคยเป็นค่ายกักกันชาวยิวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตัวละครเอกนั้นร่วมมือกับหัวหน้าชุมชนที่เกิดเมืองเดียวกันชื่อเลโบ (Lebo) ในการฟื้นฟูสภาพเมืองและชุมชนชาวเมืองไม่ให้รัฐเข้ามาจับไล่ผู้คนจากบ้านของตนเองและไม่ให้รัฐทางที่เพื่อสร้างอนุสรณ์สถานค่ายกักกัน ทั้งนี้เพราะเลโบและตัวละครเอกปรารถนาให้ชุมชนที่เกิดและดำรงชีพในเมืองนี้ได้มีที่อยู่อาศัย ระหว่างที่ดำเนินการประชาสัมพันธ์ระดมทุนเพื่อฟื้นฟูและป้องกันเมืองเตรเชิน ตัวละครเอกได้พบกับเพื่อนใหม่จากเบลารุส ชื่ออเล็กซ์ (Alex) และมารุชกา (Maruška) ทั้งสองคนพยายามหว่านล้อมให้ตัวละครเอกหนีออกจากเมืองเตรเชินและย้ายมาเบลารุสแทน โดยผู้อ่านทราบเหตุผลคือเพื่อนชาวเบลารุสทั้งสองที่แท้จริงเป็นเจ้าหน้าที่ (สายลับ) สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวเน้นต้องการแฟลชไดรฟ์ของตัวละครเอก อันเป็นแฟลชไดรฟ์ที่บรรจุรายชื่อและที่อยู่ของผู้รอดชีวิตจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว (holocaust) ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ได้บริจาคเงินเพื่อเมืองเตรเชินทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อที่เพื่อนเบลารุสจะได้คอยตามและติดต่อผู้คนในการระดมทุนสร้างพิพิธภัณฑสถานใหม่ที่เบลารุส พิพิธภัณฑสถานที่กำลังก่อสร้างนี้ชื่อว่า “โรงงานปีศาจ” (“Devil’s Workshop”) เปียพิพิธภัณฑสถานที่ตัวละครเบลารุสในนวนิยายตั้งใจให้เป็น “อนุสรณ์สถานแห่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์แห่งยุโรป [European monument to genocide]”³¹ หรือ “จรัสสิคปาร์กแห่งความน่าสะพรึงกลัว พิพิธภัณฑสถานแห่งระบอบเบ็ดเสร็จนิยม [a Jurassic Park of horror, a museum of totalitarianism]”³² จุดประสงค์หลักคือเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานให้กับเหตุการณ์ฆาตกรรมหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชือคาติน (Khatyn) และเพื่อเก็บรวบรวมและจัดแสดงร่างดอง (embalmed bodies) ของผู้ที่รอดชีวิตจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เมื่อตัวละครพบร่างดองของเลโบในพิพิธภัณฑสถานใหม่และค้นพบว่าเพื่อนชาวเบลารุสเป็นผู้ลักพาตัวและฆาตกรรมเลโบ จึงรีบหนีออกจากพิพิธภัณฑสถาน แต่ก่อนที่ตัวละครเอกจะค้นพบความจริงอันน่าสยดสยอง ผู้อ่านจะ

³¹ Topol, Jáchym. *The Devil’s Workshop*. Trans. Alex Zucker (London: Portobello Books, 2013), p. 116.

³² Ibid.

เห็นว่าเพื่อนชาวเบลารุสทุกคนพยายามหว่านล้อมให้ตัวละครเอกหันมาช่วยประเทศที่ไม่เป็นที่รู้จักในสายตาประชาคมโลก ตัวละครคนหนึ่งถึงกับกล่าวตัดพ้อว่าประชาคมโลกรู้เรื่องความรุนแรงและโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นในยุโรปกลาง หรือหากกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงคือที่สาธารณรัฐเช็กในปัจจุบัน แต่ไม่มีใครรู้ประวัติศาสตร์และสนใจยุโรปตะวันออก หรือหากกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงคือเบลารุสบ้านเกิด ซึ่งในปัจจุบันนั้นยังปกครองใต้ระบอบเบ็ดเสร็จนิยมที่ยังไม่ตายหรือสลายไปพร้อมกับการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลินและสหภาพโซเวียต: “เตเรซีนั้นอยู่ในสารานุกรมทุกชุด อยู่ในตำราเรียนทุกเล่ม’ เขาพูดกับฉันคนเดียวตอนนี้ ‘พวกเราอยากมีที่ยืนอยู่บนแผนที่โลกเช่นกัน พวกเราเชื่อว่าคุณจะช่วยให้เราไปถึงจุดนั้น’ [‘Terezín is in every encyclopaedia, every textbook,’ he says, speaking now just to me. ‘We want to be on the world map too. We believe you can help us achieve that.’”³³ โลกนี้อาจเหมารวมว่าภูมิภาคที่อยู่ทางตะวันออกของ “ม่านเหล็ก”³⁴ นั้นมีลักษณะที่เหมือนกันโดย

³³ Topol, Jáchym. *The Devil’s Workshop*. Trans. Alex Zucker (London: Portobello Books, 2013), p. 101.

³⁴ วินสตัน เชอร์ชิล (Winston Churchill) กล่าวปาฐกถาเรื่อง “แก่นกำลังแห่งสันติ” ที่เมืองฟุลตัน รัฐมิสซูรี ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1946 อันมีเนื้อความเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษร่วมมือกันต่อต้านโซเวียต ปาฐกถาดังกล่าวเป็นที่มาของคำว่าม่านเหล็ก (iron curtain) และการแบ่งยุโรปเป็นสองขั้วโดยมีม่านเหล็กเป็นกำแพงจินตกรรมที่กั้นสองขั้วอำนาจแห่งสงครามเย็น (cold war) ดังนี้

จากเมืองสเตตตินในบอลติกไปจนถึงเมืองทริเอสเตในทะเลเอเดรียติก
ม่านเหล็กนั้นปกคลุมกันขวางดินแดนในภูมิภาค เบื้องหลังเส้นกันคือบรรดา
เมืองหลวงของรัฐโบราณแห่งยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก วอร์ซอ เบอร์ลิน
ปราก เวียนนา บูดาเปสต์ เบิรเกเรด บูคาเรสต์ และโซเฟีย เมืองที่มีชื่อเสียง
เหล่านี้และประชากรในบริเวณใกล้เคียงอยู่ในพื้นที่ที่ข้าพเจ้าจำต้องเรียกว่า
เขตแดนโซเวียต และเมืองและผู้คนมีเพียงอยู่ภายใต้อิทธิพลของโซเวียต
เท่านั้นแต่ยังอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมอันเด็ดขาดและยังยวดจากมอสโก

*[From Stettin in the Baltic to Trieste in the Adriatic, an iron
curtain has descended across the Continent. Behind that line lie*

สิ้นเชิง เผี่ยงปัญหาเหมือนกันโดยสิ้นเชิงในฐานะกลุ่มรัฐบริวารของโซเวียต (Eastern Bloc) เก่า แต่การณ์และความจริงกลับเป็นเช่นนั้นไม่

แม้พิพิธภัณฑ “โรงงานปศุจ” อันเป็นพิพิธภัณฑที่จะเป็นสักขีพยานแห่งความโหดร้ายของระบอบสงครามและระบอบเผด็จการนั้นจะเป็นผลจากจินตนาการของนักเขียน แต่เหตุการณ์นองเลือดที่หมู่บ้านคาตินั้นเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และเป็นโศกนาฏกรรมที่โลกสั่นและสะเทือน เหตุการณ์นี้เกิดเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2485 กองทัพตำรวจกำลังหนุนชุดส์มานชาฟต์ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวสลาวที่ร่วมมือกับนาซีและเชลยศึกต่างๆ และกองกำลังพิเศษ วาฟเฟิน-เอสเอส (Waffen-SS) นำโดยออสการ์ ดีร์เลวางเงอร์ (Oskar Dirlewanger) ได้ทรมานและสังหารพลเมืองชาวเบลารุสราว 149 คน ไม่เว้นแม้แต่เด็กและผู้หญิง วิธีการทรมานและสังหารของดีร์เลวางเงอร์คือกวาดต้อนชาวบ้านเข้าไปในยุ้งฉางและจุดไฟเผา เมื่อมีใครวิ่งหนีออกมา ก็สั่งให้ใช้ปืนกลยิงสังหาร ตัวละครชาวเบลารุสคนหนึ่งเล่าว่า “การสังหารหมู่ที่คาตินนั้นถูกกวาดซ่อนไว้ใต้พรมเพราะพวกเยอรมันนั้นเรื่องอำนาจ แต่ผู้ที่กระทำการสังหารนั้นคือชาวรัสเซีย ชาวยูเครน และชาวลิทัวเนีย พวกนี้ทำไปเพื่อเงินและทุกคนก็เก็บำความลับไว้เงียบ เพราะไม่มีใครอยากทำให้บูตินโกรธ [It got swept under the rug because the Germans were in charge, but the ones who did the

all the capitals of the ancient states of Central and Eastern Europe. Warsaw, Berlin, Prague, Vienna, Budapest, Belgrade, Bucharest and Sofia, all these famous cities and the populations around them lie in what I must call the Soviet sphere, and all are subject in one form or another, not only to Soviet influence but to a very high and, in many cases, increasing measure of control from Moscow.]

(Churchill, Winston. “The Sinews of Peace”. NATO Online Library. http://www.nato.int/docu/speech/1946/s460305a_e.htm
 บทแปลภาษาไทยจากตัวบทนี้ทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความวิจัย)

killing were Russians, Ukrainians, Lithuanians. They did it for money, and everybody keeps quiet about it, because nobody wants to piss Putin off.]”³⁵ เมื่อเทียบกับเตเรชินแล้ว คาตินเป็นสถานที่ลับแลที่ไม่มีใครรู้จัก ตัวละครชาวเบลารุสอีกคนหนึ่งรู้สึกเหลืออดและน้อยเนื้อต่ำใจถึงขนาดเอ่ยปากอุทานว่า

ช่างน่าอัปยศ! เขาโพล่ง พลาญพุ่งกำปั้นไปบนโต๊ะ ที่ยุโรปตะวันออกพวกนั้นมีสถานที่ฝังศพจากสงคราม ค่ายกักกันต่างๆ นั้นผ่านการทำความสะอาดหลายชาติก่อนที่จะหาแกลสามารถกินอะไรจากพื้นห้องได้ ข้ารู้ดี ข้าส่งผู้เชี่ยวชาญไปสืบสวนแล้ว... ดูเอาชีวิตซี! พวกกระหรีโปแลนด์ พวกนั้นเป็นงาน โรงแรมเล็กๆ ดิๆ สักแห่ง รถมอเตอร์ไซด์ต่างๆ จากคราคูฟ ทัวร์ที่เอาชีวิต รวมข้าวกลางวันด้วย: ทำลิบสองยูโรขอรับ นั่นคือวิธีที่เวิร์ค! แต่สุสานฝังศพของเราละ เรายังมีพวกอีกาที่คอยจิกกะโหลกคน และปีศาจเท่านั้นที่จะรู้ว่าใครเป็นใครในหลุมนั้นบ้าง มันช่างเป็นการฉีกทิ้งทำลายจิตวิญญาณมนุษย์เสียจริง

*[It's a disgrace! he says, slamming his fist down on the table. They've got burial sites from the war in Western Europe. The concentration camps were all cleaned up ages ago. In Dachau you can eat off the floor. I know, I had experts look into it... Look at Auschwitz! Those whores the Poles, they know how to do it. A nice little hotel, bus ride from Krakow, tour of Auschwitz, lunch included: fifty-two euros, please. That's how it works! And our burial sites? We've still got ravens pecking skulls, and the devil only knows who's in those pits. It tears at a man's soul.]*³⁶

³⁵ Topol, Jáchym. *The Devil's Workshop*. Trans. Alex Zucker (London: Portobello Books, 2013), p. 123.

³⁶ *Ibid*, 116.

ความไม่พอใจที่เบลารุสนั้นมีความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ทัดเทียมประเทศอื่นๆ ที่เคยเป็นรัฐบริวารโซเวียตนั้นทำให้ตัวละครเบลารุสในเรื่องเห็นว่าการสร้างพิพิธภัณฑ์ศิลปะเป็นภารกิจรักชาติ แม้ว่าวิธีการลักพาตัวและฆาตกรรมเหยื่อเพื่อตอศพนั้นจะโหดร้ายมากแค่ไหนก็ตาม ยาคิม โดปล ได้ผลิตงานเขียนเหนือจริงที่มีเค้าโครงความเป็นจริง เพราะเส้นกั้นแห่งขอบเขตศีลธรรมของระบอบเผด็จการที่นำโดยอเล็กซานเดอร์ ลูคาเซงโก (Alexander Lukashenko) ผู้ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีและปกครองเบลารุสแบบเผด็จการตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 นั้นไม่เสถียรและแน่นอน นโยบายสนับสนุนรัฐบาลปูตินของเบลารุสนั้นล้วนเป็นผลจากจุดยืนทางการเมืองของลูคาเซงโกทั้งสิ้น สำหรับ ยาคิม โดปล เบลารุสเป็นมากกว่าสถานที่ ด้วยเบลารุสนั้นเป็นสักขีพยานของระบอบเผด็จการที่ยังมีชีวิตและกำลังเจริญรุ่งเรือง ประเด็นนี้สะท้อนในบทบรรยายเปรียบเทียบกับกรุงมินสค์ (Minsk) เมืองหลวงของเบลารุส และกรุงปราก เมืองหลวงของสาธารณรัฐเช็ก:

นี่ มารุชกา ทำไม (ตึกรามบ้านช่อง) มันถึงได้ตั้งเป็นมุมเหมาะเจาะเช่นนี้ล่ะ ทุกอย่างสร้างใหม่หมด ที่เธอมีที่ปรากนะ โถ นั่นมันเทียบกันไม่ได้! ตึกสองสามตึกถูกระเบิดเสียหายไป ที่นี่ สิ่งไหนที่พวกนาซีไม่ได้ระเบิดหรือยังไม่เหลือชิ้นดี พวกโซเวียตก็มาทำลายล้างต่อ หลังสงครามเราต้องสร้างใหม่หมด ไม่มีอีกแล้วละพวกตรอกซอกซอยมิดๆ ที่ผู้คนต้องอยู่กันอย่างเบียดเสียดแออัดเหมือนหนูในกรง ไม่อะ เรามีถนนหลวงที่กว้างใหญ่ dingam เพื่อที่แดดจะได้ออกมาครอบคลุมทุกพื้นที่ โทษที่ที่ต้องพูดอย่างนี้เนะ แต่ที่ปรากสกปรกและเหม็นมากเลย

[Hey Maruška, what's with all the right angles here, anyway?

It's all rebuilt. What you had in Prague, pshaw, that was nothing! A couple of buildings bombed. Here whatever the Nazis didn't bomb or shoot to pieces, the Soviets finished off. After the war we had to rebuild. No more dark little alleys where people lived scrunched up like rats in a cage. No: nice

*wide boulevards. So the sun can get in everywhere. Sorry to say, but it's pretty dirty and smelly in Prague.]*³⁷

ปัจจัยลึกลับ: วรรณคดีและระบอบเผด็จการนิยม

การก่อร่างสร้าง “อนุสรณ์สถานแห่งความระทมทุกข์และความกล้าหาญ” ด้วยปลายปากกาของสเวียตลানা อเล็กซิเยวิชไม่ใช่การจดบันทึกเรื่องราวที่ได้ยินมาอย่างหุ่นยนต์หรือเครื่องยนตร์กลไกไร้ความคิดความรู้สึก หากกล่าวจะได้ อิฐแต่ละก้อนอันจะนำมาโบกเรียงกันเป็นอนุสรณ์นั้น ผู้เขียนจะต้องเปิดใจรับฟังเรื่องราวที่ไม่ง่ายที่จะรับฟัง เรื่องราวที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวดสูญเสีย ครั้นเมื่อรับวัตถุดิบแห่งเรื่องเล่าแล้ว นักเขียนจะต้องนำไปก่อร่างหล่ออิฐที่มีรูปทรงเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามตัวบทชีวิตที่แตกต่างกันไป นำก้อนอิฐแห่งตัวบทที่ซับซ้อนในตัวทั้งหมดมาคิดวิเคราะห์ วางแผนและจัดเรียงอย่างเป็นศิลปะโดยไม่ละทิ้งความพยายามที่จะหาสมดุลระหว่างเสียงของตนและเสียงอันเปี่ยมด้วยอารมณ์ความรู้สึกของของมวลชนที่ยากยิ่งที่ระบบสัญญาณอันมีแสนยานุภาพและขอบเขตที่จำกัดจะรองรับจับความได้ครบถ้วน สเวียตลانا อเล็กซิเยวิชเป็นมากกว่านักสารคดี หรือนักบันทึกคติ นอกจากนั้น ยังเป็นมากกว่านักประวัติศาสตร์อีกด้วย เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ ของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นั้นสำคัญไม่เท่าความเป็นมนุษย์อันละเอียดอ่อนที่สะท้อนในความอดทนอดกลั้นอย่างหาที่สุดไม่ได้ของคนธรรมดาไร้อำนาจ และสะท้อนในความพยายามที่จะมีชีวิตอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากสงคราม ภัยพิบัติ การกดขี่ การทรยศหักหลังและการโกหกหลอกลวงโดยผู้มีอำนาจ หนังสือของสเวียตลانا อเล็กซิเยวิชประสบความสำเร็จในการเปิดโปงความโหดร้ายและไร้หัวใจจิตใจแห่งระบอบเผด็จการที่งอกงามบนโครงสร้างที่จรรโลงลัทธิชาตินิยมอันหลอกลวง หนังสือของเธอประสบความสำเร็จในการพลิกอ่านร่องรอยแห่งความสูญเสียและชีวิตที่ถูกขโมยไปอย่างไม่เป็นธรรมที่จารึกบนบานประตูที่ใช้เป็นฐานวางร่างอันไร้วิญญาณ อันเป็นมรดกตกทอดแห่งครอบครัวหลายยุคสมัยตั้งแต่

³⁷ Ibid., p. 85.

สงครามโลกจนถึงสงครามที่ลวงโลกในวิถีที่น่าอัปยศมากกว่าที่ผ่านมา หนังสือของสเวียตลานา อเล็กซีเยวิชประสบความสำเร็จในการเผยให้เห็นมือที่มองไม่เห็นที่มีส่วนผลักดันชายและหญิงหลายคนบินเหมือนนกแก้วได้ลิ้มชิมอิสรภาพเหมือนนกเพียงไม่กี่วินาที ทั้งหลายทั้งมวลนี้ทำให้สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชเป็นนักเขียนที่เป็นภัยต่อระบอบที่มุ่งปิดหูปิดตาประชาชน ไม่น่าแปลกที่งานเขียนของเธอถูกระงับพิมพ์และเผยแพร่ในเบลารุส เมื่อ พ.ศ. 2543 เธอย้ายไปอยู่ประเทศต่างๆ ในยุโรปไม่ว่าจะเป็นฝรั่งเศส เยอรมนี และสวีเดน เพิ่งจะเดินทางกลับมาประเทศบ้านเกิดเมื่อ พ.ศ. 2554 เท่านั้น เมื่อกลับมาแล้วถูกเพ่งเล็ง จึงตัดสินใจอยู่และทำงานเงียบๆ ภายหลังที่ผลรางวัลโนเบลเป็นที่รับรู้ในประเทศบ้านเกิด อเล็กซานเดอร์ ลูกาเซงโก กล่าวหาว่านักเขียนรางวัลโนเบลคนนี้ได้โยน “ปฏิภูมเต็มๆ หนึ่งถึง” ไปยังเบลารุส แต่เธอก็ได้ตอบว่างานของเธอนั้นมุ่งวิพากษ์วิจารณ์ระบอบเผด็จการ ไม่ได้มุ่งโจมตีผู้คนที่ตกอยู่ใต้ระบอบ³⁸

สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชกล่าวทิ้งท้ายว่า “ฉันค้นชีวิตเพื่อหาความเห็นต่างๆ เสาะหานัยและรายละเอียดต่างๆ เนื่องจากฉันสนใจชีวิต ไม่ได้สนใจเหตุการณ์ในตัวของมันเอง ไม่สนใจสงครามในตัวของมันเอง ไม่สนใจเชอร์โนบิลในตัวของมันเอง ไม่สนใจการฆ่าตัวตายในตัวของมันเอง ที่ฉันสนใจคือสิ่งที่เกิดกับมนุษย์ สิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ในยุคสมัยของเรา [I’m searching life for observations, nuances, details. Because my interest in life is not the event as such, not war as such, not Chernobyl as such, not suicide as such. What I am interested in is what happens to the human being, what happens to it in of our time.]”³⁹ และความเข้าใจมนุษย์นี้

³⁸ Marples, David. “Belarusian Writers and the Soviet Past”. Belarus Digest. 2 November 2015.

<http://belarusdigest.com/story/belarusian-writers-and-soviet-past-23621>

³⁹ Alexievich, Svetlana. “A Search for Eternal Man: In Lieu of Biography”. Voices from *Big Utopia*. 2006. <http://alexievich.info/indexEN.html> บทแปลภาษาไทยจากตัวหนังสือทั้งหมดเป็นของผู้เขียนบทความ

อาจนำไปสู่ความเข้าใจสภาพการณ์และทัศนคติที่ทุกวันนี้ยังคงเป็นโซ่ตรวนที่ทำให้ผู้คนยังคงติดกับและตกเป็นทาสของระบอบเผด็จการ ในบทสัมภาษณ์หนึ่ง เธอตั้งคำถามและยกประเด็นสำคัญที่ตั้งสะท้อนในงานเขียนของเธอทุกงาน ดังนี้

เรื่องเดียวที่ฉันรู้สึกเจ็บปวดคือเหตุใดเราถึงไม่เรียนรู้จากความทุกข์
ทรมานที่ผ่านมา เหตุใดเราไม่ลุกขึ้นมาพูดว่าฉันไม่อยากเป็นทาส(ระบอบ)
อีกต่อไป เหตุใดเราต้องทนทุกข์ทรมานครั้งแล้วครั้งเล่า เหตุใดมันถึงกลายเป็น
ภาระและชะตากรรมของเรา... ฉันไม่มีคำตอบ แต่ฉันอยากให้หนังสือ
ที่ฉันเขียนคอยกระตุ้นและผลักดันให้ผู้อ่านตั้งคำถามเหล่านี้กับตัวเอง (และ
หาคำตอบด้วยตัวเอง)

*[The only thing that pains me is why haven't we learnt
from all the suffering, why can't we say, "I don't want to be
a slave anymore", why do we suffer again and again, why
does this remain our burden and fate? ...I want my books
to motivate readers to think about these questions for
themselves.]⁴⁰*

เรื่องเล่าจากโลกแห่งการสูญเสียนี้อาจจะช่วยกู้ศักดิ์ศรีที่เรา กำลังจะ
สูญเสีย อนุสรณ์สถานแห่งบาดแผลและความรุนแรงที่ก่อร่างสร้างด้วยตัวอักษร
เสียงและชีวิตของปัจเจกชนหลายๆ คนนั้น ไม่ได้มีไว้เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์และ
ผู้คนในอดีตมากเท่าเพื่อเยียวยาและพิทักษ์รักษาความหวังที่ยังพอมีหลงเหลือ
อยู่ในจิตวิญญาณมนุษย์ที่ผ่านความทุกข์ยากอย่างทรงพลังและน่าอัศจรรย์
ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่นักเขียนรางวัลโนเบล สเวียตลานา อเล็กซีเยวิชจากเบลารุส
มอบแด่มวลมนุษยชาติ

⁴⁰ von Nahmen, Alexandra. "Writing for Peace: How Mighty is the Pen?". In the Interview: The Award-Winning Writer Svetlana Alexievich. *Deutsche Welle*. 12 October 2013. <http://www.dw.com/en/writing-for-peace-how-mighty-is-the-pen/a-17154291>

บรรณานุกรม

- Alexievich, Svetlana. "A Search for Eternal Man: In Lieu of Biography". *Voices from Big Utopia*. 2006. <http://alexievich.info/indexEN.html>
- . "Introduction (from *War's Unwomanly Face* by Svetlana Alexievich)". Trans. Keith Hammond and Lyudmilla Lezhneva. *Marxists.org*. Transcribed and HTML Markup. Sally Ryan. <https://www.marxists.org/subject/women/subject/war/wuf00.htm>
- . "The Man Who Flew". Trans. Jamey Gambrell. *The New York Review of Books*. 19 November 2015. <http://www.nybooks.com/articles/archives/2015/nov/19/man-who-flew/>
- . *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Trans. and Preface. Keith Gessen. New York: Picador, 2006.
- . *Zinky Boys: Soviet Voices from the Afghanistan War*. Trans. Julia and Robin Whitby. Intro. Larry Heinneman. New York: W.W. Norton & Company, 1992.
- Alter, Alexandra. "Svetlana Alexievich, Belarussian Voice of Survivors, Wins Nobel Prize in Literature". *The New York Times*. 8 October 2015. http://www.nytimes.com/2015/10/09/books/svetlana-alexievich-nobel-prize-literature.html?_r=0 Churchill, Winston. "The Sinews of Peace". *NATO Online Library*. http://www.nato.int/docu/speech/1946/s460305a_e.htm Heinemann, Larry. "Introduction". *Zinky Boys: Soviet Voices from the Afghanistan War*. Svetlana

Alexievich, Trans. Julia and Robin Whitby. Intro. Larry Heineman. New York: W.W. Norton & Company, 1992: pp. vii-xiv.

Gessen, Keith. “Translator’s Preface”. *Voices from Chernobyl: The Oral History of a Nuclear Disaster*. Svetlana Alexievich. Trans. and Preface. Keith Gessen. New York: Picador, 2006: pp. ix-xiii.

Kellogg, Carolyn. “Svetlana Alexievich wins Nobel Prize in Literature”. *Los Angeles Times*. 8 October 2015. <http://www.latimes.com/books/jacketcopy/la-et-jc-nobel-prize-in-literature-svetlana-alexievich-20151007-story.html>

Lucic, Ana. “A Conversation with Svetlana Alexievich”. *Dalkey Archive Press*. <http://www.dalkeyarchive.com/a-conversation-with-svetlana-alexievich-by-ana-lucic/>

Liotard, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Trans. Geoff Bennington and Brian Massumi. Foreword. Fredric Jameson. Theory and History of Literature. Vol. 10. Manchester: Manchester University Press, 1985.

Marples, David. “Belarusian Writers and the Soviet Past”. *Belarus Digest*. 2 November 2015. <http://belarusdigest.com/story/belarusian-writers-and-soviet-past-23621> von Nahmen, Alexandra. “Writing for Peace: How Mighty is the Pen?”. In the Interview: The Award-Winning Writer Svetlana Alexievich. *Deutsche Welle*. 12 October 2013. <http://www.dw.com/en/writing-for-peace-how-mighty-is-the-pen/a-17154291>

Segal, Corinne. “Svetlana Alexievich, investigative journalist from Belarus, wins Nobel Prize in Literature”. *PBS.org*. 8 October 2015. <http://www.pbs.org/newshour/rundown/svetlana-alexievich-investigative-journalist-belarus-wins-nobel-prize-literature/> “The Nobel Prize in Literature 2015 Press Release”. *Nobelprize.org*.

8 October 2015. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2015/press.html

Titarenko, Larissa. “Post-Soviet National Identity: Belarusian Approaches and Paradoxes”. *Filosofija. Sociologija*. 2007. T. 18. Nr. 4 (Vilnius: Lithuanian Academy of Sciences Publishers, 2007), pp. 79–90.

Topol, Jáchym. *The Devil’s Workshop*. Trans. Alex Zucker. London: Portobello Books, 2013.

Yákovleva, Elena. “Saying a long farewell to the inner Red Man”. *Russia beyond the Headlines*. 14 October 2013. http://rbth.com/literature/2013/10/14/saying_a_long_farewell_to_the_inner_red_man_30791.html